ISSN 2181-5291

PSIXOLOGIYA

ILMIY JURNAL

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

SCIENTIFIC JOURNAL

№ 4, 2022

www.psixologiyabuxdu.uz

Қамбаров Мирзобобур Баҳодир ўғли,
Бухоро вилояти ИИБ ходими, лейтенант

Элов Зиёдулло Сатторович,
Бухоро давлат университети
Тарих ва юридик факультети,
Психология ва социология кафедраси ўқитувчиси,
Психология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)

АМИР ТЕМУР ДАВЛАТИДА ТЕЗКОР ҚИДИРУВ ФАОЛИЯТИ ЖАРАЁНИ ВА УНИНГ ИЖТИМОИЙ-ПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ

Аннотация*: Мақолада Амир Темур двлатидаги махфий хизмат ҳолати, ходимларнинг психологик тайёргарлик жараёнига, шунингдек, бугунги ички ишлар органлари тезкор қидирув хизмати ходимларининг хизмат фаолияти жараёнидаги руҳий ҳолатига ва унинг ижтимоий-психологик хусусиятига алоҳида тўхталиб ўтилган.*

Калит сўзлар: *махфий хизмат, Амир Темур, руҳий ҳолат, иродавий жараён, мижоз, этник хусусият, психологик тайёргарлик, қонун, шариат қонунлари.*

ПРОЦЕСС ОПЕРАТИВНО-ПОИСКОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ЕГО СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА В ГОСУДАРСТВЕ АМИРА ТЕМУРА

Аннотация*: В статье рассматривается состояние органов государственной безопасности в государстве Амира Темура, процесс психологической подготовки сотрудников, а также психическое состояние современных оперативных сотрудников службы оперативных расследований внутренних дел и его социально-психологические характеристики.*

Ключевые слова*: спецслужба, Амир Темур, психическое состояние, волевой процесс, клиент, национальный характер, психологическая подготовка, закон, законы шариата.*

THE PROCESS OF QUICK SEARCH ACTIVITY AND ITS SOCIAL-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS IN THE STATE OF AMIR TEMUR

Abstract: *The article focuses on the state of the secret service in the state of Amir Temur, the psychological training process of employees, as well as the mental state of today's operatives of the rapid investigation service of internal affairs and its socio-psychological characteristics.*

Key words: *secret service, Amir Temur, mental state, volitional process, client, ethnic character, psychological preparation, law, Sharia laws.*

Соҳибқирон яратган махфий хизмат – разведка, контрразведка масаласидир. Унинг ҳаётидаги барча сирли воқеалар ана шу махфий хизмат билан боғлиқдир.

Пиримқул ҚОДИРОВ*.*

Кириш: Бугунги ривожланиш ва ўзгаришлар, амалга оширилаётган барча жараёнлар дунё ва ундаги ижтимоий ҳолатлар, шахс ва унинг психологик тузилишига алоҳида таъсир этмоқда. XXI аср инсоният олдида қатор кашфиётлар ва янгиланишлар билан бирга турли психологик муаммолар ва инқирозларни ҳам олиб келди.

Ривожланиш жараёни ўз навбатида жиноят олами ва унинг хусусиятларини ҳам тубдан ўзгартириб, янги жиноят кўринишлари ва номлари луғатларда пайдо бўла бошлади. Албатта, бу жараёнлар барча ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар фаолиятида ва уларнинг иш жараёнини тубдан такомиллаштириш лозимлигини кўрсатиб бермоқда. Барча давлатлар ўз хавфсизлиги ва аҳолиси тинчлигини таъминлаш мақсадида мавжуд ҳарбий ва ички тузилмаларини ўзгартириб, такомиллаштириб бормоқда. Негаки, жиноий тўдалар ва уларнинг фаолияти жараёни ўзгариши, унга

қарши курашишда янги билим ва кўникмаларни талаб қила бошлади. Шу асосда, бугун барча ривожланган давлатлар ўз хавфсизлик тизимларида турли янги соҳа ва мутахассисликларни жалб қилиб келишмоқда. Психология соҳаси ҳам бугун ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлари тизимида шаклланаётган ва ривожланаётган янги тузилма ҳисобланади.

Шахсий таркибнинг руҳий тайёргарлиги, бугун жисмоний тайёргарлик билан бирга олиб бориладиган энг асосий жараёндир. Турли тактик ўқув машғулотлари билан бирга психологик машғулотларнинг ҳам олиб борилиши, шахсий таркибнинг психологик билимларини ошириб бориш соҳа олдидаги энг асосий вазифалардан бири ҳисобланади.

Бугун ҳукуқни муҳофаза қилувчи органларнинг энг муҳим бўғини бўлган тезкор-қидирув хизмати ва ушбу тизимда хизмат олиб бораётган ходимларнинг психологик ҳолати, жиноятчилик ва унинг ҳар қандай кўринишларига қарши курашишдаги ишларнинг илк босқичидир.

Тезкор қидирув хизмат тарихи ва унинг ривожланиши юртимизда, Амир Темур ва Темурийлар даврига келиб анча ривожланди ва такомиллашди. Феодал муносабатлар жараёнида шаклланган Темурийлар давлати махфий хизматларининг ишлаш тартиби ва тайёргарлик жараёни бугун кенг ўрганилмоқда.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МУЛОҲАЗАЛАР: Амир Темур даври ва у яратган улкан империя, Мовароуннаҳрда қолаверса бутун дунё тарихида янги бурилиш ясади. Соҳибқирон 1370 йилда Мовароуннаҳр тахтини қўлга киритганидан кейин амалга оширган барча ислоҳотлари, марказлашган давлат қуриш йўлидаги интилишларининг натижасидир десак, асло муболаға бўлмайди.

Тарих, Амир Темур даврини, барча соҳаларда ривожланган давр сифатида алоҳида кўрсатади. Дарҳақиқат, Амир Темур даври бутун шарқ дунёсида Мўғуллар истилосидан сўнг, қайта уйғониш ва янгиланиш даври десак тўғри бўлади.

Соҳибқирон ўз давлатини тузишда аввало унинг устунларини мустаҳкамлашга алоҳида эътибор қаратди. Шу билан бирга давлатнинг махфий хизматлари ва уларнинг ишлаш хусусиятини алоҳида белгилаб берди. У “Темур тузуклари”да, - давлат ишларининг 9 улушини кенгаш ва 1 улушини қилич кучи билан ҳал қилдим, - деб таъкидлаган эди.

Соҳибқирон замондоши бўлган Ибн Арабшоҳ, Амир Темур давлатининг ушбу хусусияларини холис баҳолаган тарихчи ҳисобланади.

Ўтказилган қатор тадқиқотлар шуни кўрсатмоқдаки, Амир Темур ҳақидаги барча холис ва шу билан бирга аниқ маълумотлар Ибн Арабшоҳ асарлари орқали бизгача етиб келган.

Ибн Арабшоҳ ўз эсдаликларида, “**Амир Тумур ўзига қарашли ерларга айғоқчилар юбориб, қолган мулкига жосуслар қўйиб, вазият ҳақида хабардор бўлиб турарди**” – деб қайд этганлигини кўришимиз мумкин.

Соҳибқирон қўл остидаги мулозимларини бошқаришда уларнинг психологик ва этник хусусиятларини алоҳида ҳурмат қилганлигини кўришимиз мумкин. Бу орқали у шахс ва унинг ижтимоий психологик хусусиятини ҳурмат қилган ҳолда, ҳар бир мулозимга ўз шахсий имконияти юзасидан вазифалар берган.

Темур аскарлари орасида, - деб ёзади Ибн Арабшоҳ, - бутпараст турклар, оловга эътиқод қилувчи мажусий ажамлар, коҳинлар, сеҳргарлар, золимлару мункинлар бор эди.

Соҳибқирон ана шундай бағри кенг шахс бўлгани учун унга мусулмон, насроний, бутпараст ва бошқа динга мансуб бўлган шахслар садоқат билан хизмат қилишган.

Амир Темур махфий хизмат жалб қилган жосусларининг нафақат жисмоний тайёргарлиги, балки ижтимоий психологик хусусиятлари, кишилар билан муомала ва муносабатлари, этник хусусиятларига алоҳида эътибор қаратган. Ҳудудларда хизмат қиладиган хос ходимлари ушбу талабларга жавоб бериши лозим бўлган.

Соҳибқирон энг аввало бундай гуруҳларда хизмат қиладиган шахсларни ўзи шахсан танлаб, унинг барча тайёргарлик жараёнини ўзи назорат қилиб борган. Шу орқали махсус хизмат ходимини қачон тайёр бўлишини ва қачон хизмат қила олишини бевосита кузатиб борган.

Ушбу ҳаракати билан Соҳибқирон ўз қўл остидаги мулкда, ҳар қандай ҳолатдан ўз вақтида хабардор бўлиб борган ва юзага келиши эҳтимоли бўлган қонун бузиш ҳолатларини назорат қила олган.

Амир Темур давлатида қонун ва тартиб-интизом алоҳида назорат остида бўлган. Қози калон ва бошқа давлат амалдорлари шариат қонунлари асосида фуқарони қонунларга итоат этишларини назорат қилиб боришган. Ўз навбатида, Амир Темур давлати ўз фуқаросининг тинчлиги ва осойишталигини таъминлаб турган.

Ушбу хусусиятни бугун ривожланган жамиятлар тезкор хизматлари фаолиятида ҳам кўришимиз мумкни. Биргина, Ўзбекистон Республикасининг Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисидаги Қонунида ҳам, инсон ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатлари, юридик ва жисмоний шахсларнинг мол-мулки ҳимоя қилинишини, шахс, жамият ва давлат хавфсизлигини таъминлаш, жиноятларнинг олдини олиш, уларни аниқлаш, уларга барҳам бериш ва уларни фош этиш, шунингдек жиноятларни тайёрлаш ва содир этишга дахлдор шахсларни аниқлаш ҳамда топиш ушбу хизмат ходимларининг асосий вазифаси этиб белгиланганлигини кўришимиз мумкин.

Ушбу вазифани бажариш албатта, тезкор хизмат ходимидан жуда кучли психологик тайёргарликни талаб қилади. Ушбу жараёнда ходимнинг иродавий хусусияти, жидамлиги, руҳий имконияти жуда муҳимдир.

Соҳа вакилларининг руҳий тайёргарлиги иш жараёнида бўладиган турли фавқулотда ҳолатлар, шу билан бирга кучли руҳий босим ва давомли стресс ҳолатлари хизмат фаолияти самарадорлиги ва натижаларига таъсир қилади.

Ибн Арабшоҳ ўз эсдаликларида, Соҳибқироннинг махфий хизмати ва ундаги ходимларнинг руҳий ҳолатига эътибор қаратилганлигини, ходимнинг мижози, шахсий ҳусусиятлари руҳий ва жисмоний тайёргарлиги муҳим аҳамиятга эга эканлигини қайд этган.

Шахснинг индивидуал психологик хусусиятлари тезкор хизмат фаолиятида жуда муҳим эканлиги, психологик тадқиқотларда ўз исботини топиб келмоқда. Тезкор хизмат ходимининг иш жараёнида турли ҳолатларга тайёр бўлиши, унда вазиятга тезлик билан баҳо бера олиш қобилияти, ўзини йўқотиб қўймаслик (мувозанатли бўлиши) ва шахслараро муносабатларни тўғри ташкил қила олиши, иш самарадорлигини оширишга хизмат қиладиган энг асосий жараён ҳисобланади.

ХУЛОСА: Тезкор хизмат ходимларининг иш жараёнидаги психологик тайёргарлигини мунтазам амалша ошириб бориш, жиноятчилик ва унга барҳам бериш йўлидаги муҳим қадам ҳисобланади. Шахсий таркибни психологик тайёргарлиги, ундаги иродавий жараёнлар тизим психологлари олдидаги энг асосий вазифа ҳисобланади.

Адабиётлар:

1. .Содиқов Ҳ Амир Темур салтанатида хавфсизлик хизмати. Тошкент – 2010 .
2. .Қодиров П Амир Темур сиймоси. Тошкент – 2007.
3. Марсел Брион. Менким, Соҳибқирон – Жаҳонгир Темур. Тошкент – 2014.
4. ElovZ.S Ichki ishlar organlari xodimlari orasida suisidal xulq motivasiyasi namoyon etilishining ijtimoiy-psixologik sabablari. THE BEST INNOVATOR IN SCIENCE №1 2022. 583-591.
5. ElovZ.S.Qobiliyatning shaxs psixologiyasidagi o'rni va Danning-Kryuger effekti. PEDAGOGIK MAHORAT 2021 1 (5), 143-144.

Мундарижа/Содержание/Contents

№		bet / стр / page
1	***Саидов Бахтиёр Одилович***	***3***
	Ўқувчи-ёшларда ватанпарварликни шакллантирувчи ижтимоий-психологик омиллар	
	Социально-психологические факторы формирования патриотизма у студенческой молодёжи	
	Socio-psychological factors formation of patriotism among student youth	
2	***Носиров Джамол Шухратович***	***9***
	Спортчи ва мураббийлар ўртасидаги шахслараро муносабатлар шаклланишининг назарий асослари	
	Теоретические основы формирования межличностных отношений между спортсменами и тренерами	
	Theoretical basis of the formation of interpersonal relationships between athletes and coaches	
3	***Жумаев Улуғбек Сатторович***	***13***
	Оилавий низолар ва уларни бартараф этишда миллий қадриятларга йўналганлик установкаларининг етишмаслиги ижтимоий психологик муаммо сифатида	
	Семейные споры и отсутствие норм ориентации на национальные ценности при их устранении как социально-психологическая проблема	
	Family disputes and the lack of orientation standards to national values in their elimination as a social psychological problem	
4	***Eshquvvatov To’lqinjon Eshquvvatovich***	***19***
	Talabalarni pedagogik faoliyatga tayyorlashda nizoli vaziyatlar profilaktikasi	
	Профилактика конфликтных ситуаций при подготовке студентов к педагогической деятельности	
	Prevention of conflict situations in the preparation of students for pedagogical activity	
5	***Davranova Gulbahor Numondjonovna***	***25***
	Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda dars jarayonini tashkil etish	
	Организация процесса урока с учетом психологических особенностей учащихся начальных классов	
	Organizing the lesson process taking into account the psychological characteristics of primary class students	
6	***Nazarov Davron Baxtiyor o‘g‘li***	***30***
	Yosh sambochilar motivatsiyasini nazorat qilish psixodiagnostikasi va psixokorreksiyasi	
	Психодиагностика и психокоррекция управления мотивацией юных самбистов	
	Psychodiagnosis and psychocorrection of the management of young sambista motivation	
7	***Mirzayev Djamshid Turdalievich***	***39***
	Yoshlar ijtimoiy xulq - atvoriga intrnet muloqoti ta’sirining psixologik jihatlari	
	Психологические аспекты влияния интернет-общения на социальное поведение молодежи	
	Psychological aspects of the influence of internet communication on the social behavior of young people	
8	***Qodirova Malikaxon Kaxramonovna***	***47***
	Deviant xulq korreksiyasi	
	Коррекция девиантного поведения	